

**М. М. АДЫШЕВ АТЫНДАГЫ ОШ ТЕХНОЛОГИЯЛЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

**Б. СЫДЫКОВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ - ӨЗБЕК ЭЛ АРАЛЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**Диссертациялык иштин алдын ала кароо боюнча
Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин отурумунун № 21 протоколу**

2024-жылдын 3-декабры

Ош шаары

Д 06.23.663 диссертациялык кеңешинин
төраганын орун басары:

б. и. д., профессордун м.а.

А. Тажибаев

Окумуштуу катчы: б.и.к., доцент

З. А. Тешебаева

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.:
Саламатсыздарбы, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, сиздер менен жолугушуп отурганьбызга кубанычтамын. Диссертациялык кеңештин жумушуна киришүүгө уруксат берсеңиздер, кворум бар, бүгүнкү отурумга 17 диссертациялык кеңештин мүчөлөрүнөн 14 катышып жатат, анын ичинен онлайн катышкандар – 8, 3 белгилүү себептер менен катыша албай жатышат, бүгүнкү отурумга катышкандардын аттарын атап кетейин (тизме боюнча аталды).

**№ Фамилиясы жана аты-
жөнү**

**Окумуштуулук даражасы жана
наамы, диссертациялык кеңештеги
адистигинин шифри**

1 Тажибаев Акынбек

б.и.д., проф. м.а., 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк, 06.03.02 – токой таануу, токойчулук, токой чарбасын жөнгө салуу жана токой таксациясы

2 Смаилов Эльтар
Абламетович

а.-ч.и.д., профессор, 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк

3 Шамшиев Бакытбек
Нуркамбарович

а.-ч.и.д., профессор, 06.03.02 - токой таануу, токойчулук, токой чарбасын жөнгө салуу жана токой таксациясы

4 Эрматова Венера Белековна

а.-ч.и.к., доцент, 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк

5 Ташматова Нуриля
Кубатовна

б.и.к., 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк

- 6 Тешебаева Зулумкан б.и.к., доцент, 03.02.08 – экология,
Абдыманаповна 03.02.05 - энтомология

Онлайн катышкандар

- 7 Токторалиев Биймырза б.и.д., проф., академик, 03.02.05 –
Айтиевич энтомология, 03.02.08 – экология
- 8 Пономарёв Василий б.и.д., 06.01.07 – өсүмдүктөрдү коргоо
Иванович
- 9 Сагитов Абай Оразович б.и.д., профессор, академик, 06.01.07-
өсүмдүктөрдү коргоо, 03.02.05-
энтомология
- 10 Кожевникова Алефтина б.и.д., профессор, 03.02.05 –
Григоревна энтомология
- 11 Уразгельдин Руслан б.и.д., 06.03.02-токой таануу,
Вилисович токойчулук, токой чарбасын жөнгө
салуу жана токой таксациясы
- 12 Хантемиров Рашит б.и.д., 03.02.08 – экология, 06.03.02 –
Мигатович токой таануу, токойчулук, токойду
куруу жана токой таксациясы
- 13 Худайбергенова Бермет б.и.д., КР УИА мүчө-корр., профессор,
Мерлисовна 03.02.08 – экология
- 14 Сакбаева Зульфия б.и.д., доцент, 03.02.08 – экология,
Исраиловна 06.03.02 – токой таануу, токойчулук,
токой чарбасын жөнгө салуу жана токой
таксациясы

Катышкан жок (жүйөөлүү себептер менен):

1. Карпун Наталья Николаевна, б.и.д., доцент (талаа экспедицияга кеткендигине байланыштуу)
2. Самиева Жыргал Токтогуловна (иш сапарда болгондугуна байланыштуу)
3. Танаков Нурланбек Токтогулович, а.-ч.и.д., доцент, (иш сапарда болгондугуна байланыштуу)

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда бүгүнкү диссертациялык кеңештин отурумундагы коюлган маселеге көңүлүңүздөрдү бурсак:

КҮН ТАРТИБИНДЕ:

1. Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темадагы 03.02.08 – экология адистиги биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин алдын ала коргоо. Илимий жетекчиси - а.-ч.и.д., проф. Шамшиев Б. Н.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевна 03.02.08- экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” темасында диссертациялык ишин алдын ала коргоого оюнуздарды билдирсеңиздер, каршы, калыс жокпу?

Кеңештин отуруму алдын ала коргоого бир добуштан макул болушту.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Келип түшкөн сунуштар боюнча, күн тартиби бир добуштан бекитилди. Каршы, калыс – жок. Анда диссертациялык жумушту талкууга өтсөк, сөз изденүүчүнүн жеке документтеринин материалдары жана автобиографиялык маалыматтары менен тааныштыруу үчүн окумуштуу катчы, б.и.к., доц. З. А. Тешебаевага берилет.

Окумуштуу катчы Тешебаева З. А.: Урматтуу төрага, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевна 03.02.08- экология адистиги боюнча “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” темасында диссертациялык иши боюнча документтеринин материалдары менен тааныштыруу үчүн уруксат берсеңиздер. Диссертациялык жумуш М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин технология жана жаратылышты пайдалануу факультетинин экология жана айлана-чөйрөнү коргоо кафедрасында аткарылган. Илимий жетекчиси - а.-ч.и.д., проф. Шамшиев Б. Н.

Ошондой эле изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнанын өмүр баяны тууралуу маалымат берилди.

Изденүүчү К. К. Маметова аттестациялык ишинде: Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин төрагасы, проф. Б. А. Токторалиевдин атына жазылган арызы; изденүүчүнүн иштеген жеринен тастыкталган өздүк баракчасы; жогорку билимдүү дипломунун тастыкталган көчүрмөсү; илимий темасын жана илимий жетекчисин бекитүү боюнча буйруктан көчүрмө; окумуштуу катчы тарабынан тастыкталган жарыяланган илимий эмгектеринин тизмесинде изилдөө темасы боюнча негизги жыйынтыктар камтылган 11 илимий макала жарыяланып, жалпы 158 баллды түзгөн. Кандидаттык минимумдарды ийгиликтүү тапшыргандыгы тууралуу токтомдор; илимий жетекчисинин пикири; диссертациялык ишинин жыйынтыктары боюнча өндүрүшкө кийирүүгө берилген актысы (КР жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлигинин Ош регионалдык башкармалыгынан) жана диссертация, авторефераттар орусча, кыргызча түрүндө берилген.

Илимий иш М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин технология жана жаратылышты пайдалануу факультетинин экология жана айлана-чөйрөнү коргоо кафедрасынын кеңейтилген жыйындын отурумунда алдын ала талкуудан өткөрүлгөн (2024-жылдын 27-июнда кезексиз отурумунун №11- протоколу). Диссертациялык кеңеште кароо үчүн

керектүү документтер толук түрдө берилген. Документтери Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндө” жобонун талаптарына туура келет.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Изденүүчүнүн диссертациялык кеңеште кароо үчүн керектүү документтери боюнча суроолор жок болсо, анда, изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнага 03.02.08-экология адистиги боюнча “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” темасында диссертациялык иши боюнча баяндама жасоо үчүн сөз берилет. Регламентти сактоо менен - 15- 20 мин. чейин убакыт берүүнү сунуштайм.

Изденүүчү К. К.Маметова: Урматтуу төрага, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү! Сиздердин назарыңыздарга “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” темасында диссертациялык ишимди сунуштаймын. Баяндамада диссертациянын темасынын актуалдуулугу, изилдөөнүн максаттары жана милдеттери, диссертациянын коргоого алып чыккан негизги жоболору, алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы, изилдөөнүн ыкмалары жана методологиясы, корутундулар жана практикалык сунуштар тууралуу айтылды (баяндама тиркелет).

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, баяндама жыйынтыкталды, изденүүчүгө суроонуздар болсо берсеңиздер:

Изденүүчүгө берилген суроолор:

Смаилов Э. А. а.-ч.и.д., профессор: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, менин диссертантка бир нече суроом бар:

- 1.Изилдөө ишинде кандай ыкмаларды колдондунар?
- 2.Бак-дарактардын түрлөрүн аныктоодо Чынар теректи кездештирүүгө болот дедиңиз, Чынар теректин кандай зыяндуулугу бар экен?

Изденүүчү: Суроонуз учун чоң рахмат, Эльтар Абламетович. Биздин изилдөөнүн ыкмаларына 2020-жылдан 2024-жылга чейин Ош шаарынын парктарындагы бак-дарактардын фенологиялык байкоолору камтылган. Байкоолор СССРдин ботаникалык бактары үчүн иштелип чыккан фенологиялык байкоолордун методуна ылайык жүргүзүлдү.

Илимий изилдөө жумуштарын жүргүзүүдө жалпыга белгилүү болгон ботаника, токой таксациясы, токой чарбасы, биогеоценология жана токой экологиясы илимдеринде колдонулуучу методикалар пайдаланылды. Сыноо аянттарынан эксперименталдык маалыматтарды чогултуунун негизги ыкмасы катары талаада изилдөө ыкмасы колдонулган. Бак-дарактардын бийиктигин жана морфологиялык түзүлүшүн изилдөөдө биометриянын жана морфологиянын талаада изилдөө методу колдонулду.

2.Тилекке каршы азыркы учурда аллергия менен ооругандардын саны абдан көбөйдү, ошондуктан кээ бир өсүмдүктөр аллергия пайда кылышы мумкун, натыйжада адамдарда аллергиялык реакциялар пайда боло баштады. Аллергиялык реакцияны өсүмдүк чаңчасы пайда кылат, ал үлпүлдөк (пух) менен чачылып, адамдын организмине таасир этет. Кээ бир дарак өсүмдүктөрүндөгү үлпүлдөк шамал аркылуу учуп шаардын батирлеринин балкон жана терезелерине кирет.

Уразгельдин Р.В. б.и.д., доц.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, бул диссертацияда актуалдуу илимий талаптарга жооп бере турган илимий изилдөөлөрү бар экен. Изилдөөнүн максатына төмөнкүдөй редакциялоону сунуштаймын: 1.Изилдөөнүн максаты сейил бактардын таасири астында санитардык-коргоочу жана экологиялык-биологиялык функциялардын аткарылышын баалоо, ошондой эле шаар чөйрөсүнүн стресс факторлору текстте абстракттуу түрдө берилген. 2. Авторефераттагы корутундулар менен презентациядагы корутундулар такыр башкача, аларды бир калыпка келтирүү керек. 3. Авторефераттын №6 корутундусунда корреляциялык анализ туура эмес берилген. Жыйынтыктап айтканда, №5 корутундуда сиз кайсы жылдагы өсүмдүктөрдүн өсүшү жөнүндө айтып жатканыңызды тактоо керек. Балким, сизде дарактардын сабактарынын жылдык радиалдык өсүшү жөнүндө сөз болуп жатат, аны тактоо керек. Ошол эле корутундуда 55% деңгээлиндеги байланыш, бул кандай байланыш экенин дагы бир жолу тактаңыз. Эгерде биз корреляция жөнүндө сөз кыла турган болсок, анда ал пайыз менен эмес 0,1ден 1ге чейинки бөлчөктөр менен өлчөнөт. Башкача айтканда, 0,55 деңгээлинде байланыш болуш керек. Эгер бул корреляциялык анализ эмес болсо анда корутундуда байланышты баалоо ыкмасы такталууга тийиш.

Изденүүчү: Маанилүү сурооңуз, сунушуңуз үчүн ырахмат Руслан Вилисович.Эске алып өзгөртөбүз.

Сакбаева З. И. д.б.н., доц.: Саламатсыздарбы, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, бул аткарылган диссертациялык жумуштун актуалдуугу бар деп эсептейм, менин суроом мындай: изилдөөдө шаардагы парктардын азыркы учурдагы абалы көрсөтүлүптүр, эмне себептен Космонавтар паркы начар абалда?

Изденүүчү: Урматтуу, Зулфия Исраиловна, сурооңузга ыраазычылык билдирем. Аткарылган диссертациялык жумуштун жыйынтыгында төмөндөгүдөй жыйынтыкка келдик, биз изилдөө жүргүзгөн парктарда түрлөрдүн курамында ийне жалбырактуу жана жазы жалбырактуу дарактар, ошондой эле ден соолукка оң таасирин тийгизген бадалдар басымдуулук кылат. 2020-2024-жылдар аралыгында И. Раззаков атындагы парктын 75% ы жогору бааланса, Т. Сатылганов, А. Навои жана К. Ата түрк парктары 60%, 57,5% жана 51,5% деңгээлинде бааланган. Эң төмөн бааланган Космонавтар паркы болгон. Космонавтар паркы начар абалда болгонун биз парк шаардын так ортосунда орун алган, ошого байланыштуу парктын айланасында калктын санынын көптүгү, паркка кирген эс алуучулардын дагы саны аябай көп. Ал эми парктын аянты дагы салыштырмалуу кичине андан сырткары парктын

төрт тарабында автоунаалардын өтүүсү жогорку көрсөткүчтө экендиги байкоого болот.

Эрматова В. Б., а.-ч.и.к., доц: Урматтуу, изденүүчү, баяндаманыз үчүн ырахмат. Сиздердин изилдөөдө Ош шаарында атмосфералык абанын сапатын изилдөөдө кантип изилдедиңиздер же кайсы бөлүмдөр менен иш алып бардыңыздар?

Изденүүчү: Парктагы бак-дарактарга атмосфералык абанын сапатына тийгизген таасири изилдөөдө биз Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин гидрометеорологиялык кызматы, Кыргыз Республикасынын жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги, ошондой эле экология жана техникалык көзөмөл кызматынын Ош регионалдык башкармалыгы 2024-жылдын, 26-мартында департамент адистери тарабынан Ош шаарынан атмосфералык абадан үлгүлөр алынып химиялык изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

Хантемиров Р.М., б.и.д.: Саламатсыздарбы, менде изденүүчүгө суроо бар эле. Авторефератта көрсөтүлгөндөй, дарактарда оор металлдардын кездешүүсү дегенде, башка оор металлдарга караганда жездин концентрациясы 2 эсе, 4 эсе жогору экендигин байкоого болот. Жездин концентрациясынын көбөйүп кетишине кандай факторлор таасир этет?

Изденүүчү: Биз, оор металлдарды изилдөөлөрүбүздө анализ үчүн үлгүлөр 2023-жылдын август айынын ортосунда, дарактардын активдүүлүк мезгилинде жыйналды. А. Навои жана Т. Сатылганов, Космонавтар парктарында жайгашкан орто жаштагы дарактардын ортоңку бөлүгүнөн тандалып алынган.

Биз Ош шаарындагы парк дарактарынын төмөнкү түрлөрүнө изилдөө жүргүзүлдү: *Salix babylonica* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Populus x canescens* (Ait.) Smith., *Platanus orientalis* L., *Juniperus Virginiana* L. Оор металлдардын концентрациясы Кыргыз Республикасынын жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлигинин Борбордук лабораториясында атомдук абсорбция ыкмасы менен өлчөнүп, маалыматтарды иштеп чыгуу вариациялык статистика жана Microsoft Excel программасы аркылуу жүргүзүлгөн. Талдоо дарак өсүмдүктөрдүн үлгүлөрүндө марганец, жез, коргошун, стронций жана цинк сыяктуу оор металлдардын бар экендигин көрсөттү.

Populus canescens (Ait.) Smith жалбырактарында стронцийдин максималдуу концентрациясы 30 мг/кг жетет, *Acer pseudoplatanus* -24 мг/кг. Минималдуу көрсөткүчтөр *Platanus orientalis* жана *Juniperus virginiana* (ар бири 16 мг/кг) жана *Salix babylonica* (18 мг/кг) да катталган. Нормада өсүмдүктөрдөгү стронцийдин болушу 113,0 мг/кг түзөт. Жыйынтыгында биз изилденген түрлөрдөн стронцийдин ашыкчасы табылган жок.

Марганецтин денгээли *Populus canescens* (Ait.) Smith. кургак салмагы 75 мг/кг түздү, бул башка түрлөргө караганда жогору. Өсүмдүктөр үчүн марганецтин максималдуу жол берилген концентрациясы дарак өсүмдүктөрү үчүн 500,0 мг/кг деп эсептелет. Изилденген үлгүлөрдө бул чектен ашкан жок.

Цинктин концентрациясы 30 мг/кг болгону *Populus x canescens* (Ait.) Smith. жана *Juniperus Virginiana* дарактарынын жалбырактарында 30 мг гана табылган. Бул деңгээл уруксат берилген ченемдердин чегинде, анткени өсүмдүктөрдө цинктин сунуш кылынган концентрациясы 150-300 мг/кг. Адамдардын иш-аракеттеринин натыйжасында, айлана-чөйрөдөгү коргошундун деңгээли жогорулап жатат. Изилдөө *Salix babylonica*, *Platanus orientalis*, жана *Populus x canescens* түрлөрүнүн коргошундун топтоо жөндөмү (3 мг/кг) *Acer pseudoplatanus* (5 мг/кг) жана *Juniperus Virginiana* (7 мг/кг) менен салыштырганда. Биздин изилдоолор көрсөткөндөй Ош шаарынын шартында эң көп жез Чынар теректин жалбырактарында 90мг/кг, арчада 70мг/кг, мажурумдун жалбырактарында 50мг/кг кургак зат байкалган. Азыраак өлчөмдө жездин курамы заран менен көк теректе 40мг/кг аныкталган. Жездин өсүмдүктөрдө жол берилген максималдуу концентрациясы илимий адабияттарда 15-20мг/кг өлчөмүндө берилген. Ош шаарынын шартында жездин кездешиши Виргин арчасында жана чынар теректе 4 эсе жогору, ал эми калган түрлөрдө 2 эсеге чейин жогору экендиги аныкталган. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, Ош шаарын жашылдандырууда колдонулган дарак өсүмдүктөрүнүн жалбырактары ар кандай өлчөмдө оор металлдарды топтойт. Ош шаарындагы кээ бир дарак өсүмдүктөрүнүн жалбырактарында оор металлдардын топтолушу, өсүмдүктөр жалбырактары аркылуу атмосферадагы булгоочу заттарды олуттуу өлчөмдө синирип алат жана бул оор металлдардын айлана-чөйрөгө кирүүсүнүн алдын алууга жардам берет. Биздин изилдөөбүз Ош шаарындагы автожолдорго жакын жайгашкан бак-дарактардын негизги түрлөрүнүн жалбырактарында оор металлдардын топтолуу өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө багытталган. Оор металлдар экосистемада транспорттун эксплуатациялоо учурунда да, жол бетинин эскиришинин натыйжасында да чогулуп калышы мүмкүн. Андан сырткары өнөр-жайдын таасири бар.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Дагы сурооңуздар барбы? Эгер суроолор жок болсо, анда аталган диссертациялык ишке дайындалган эксперттерге сөз берсек. Диссертациялык иш боюнча эксперттер -б.и.д., доц. З.И. Сакбаева, б.и.к., доцент К. Б. Осмонбаева, б.и.к. Н. К. Ташматова дайындалган. Анда сөз эксперт б.и.д., доц. З. И. Сакбаевага берилет.

З.И.Сакбаева б.и.д., доц.: Саламатсыздарбы, урматтуу диссертациялык кеңештин төрагасы жана мүчөлөрү, изденүүчүнүн диссертациясы кыргыз тилинде жазылгандыктан, эксперттин корутундусун да кыргыз тилинде жазууга милдеттүү болгондуктан, кыргыз тилинде айтууга уруксат берсеңиздер. Өзүнүн эксперттик бүтүмүн окуй берди (текст тиркелет).

Аткарылган диссертациялык иште кээ бир кемчиликтер бар:

1. Кээ бир бөлүмдөрдө берилген маалыматтар башка бөлүмдөрүндө кайталанат. Ошол эле маалымат кайталанбашы керек деп эсептейм.

2. Диссертациянын текстин кылдаттык менен карап чыгуу зарыл. Ал грамматикалык каталарды текшерүүнү талап кылат.

3. Диаграммалар бир түстө болгондуктан, кайсы сызык эмнени билдирээри жана кандай айырмачылыктар бар экендиги түшүнүксүз. Ошондуктан, ар бир сызык анын мааниси айкын болушу үчүн түстүү болушу керек.

4. Диссертациянын кыргыз жана орус тилдериндеги авторефератта берилген таблицалардагы жана диаграммалардагы туура эмес жана грамматикалык каталарды оңдоо зарыл.

5. Диссертациянын текстинде жана авторефераттын кыргызча-орусча вариантында терминдер бирдей болушу керек.

6. Авторефератта терминдер аларды колдонууда ырааттуулукту камсыз кылуу менен чоң же кичине тамгалар менен жазылууга тийиш.

7. Сунуштар: Диссертациялык иш 03.02.08 – экология адистигине туура келет. Текстте грамматикалык каталарды текшерүү зарыл. Таблицалардагы жана диаграммалардагы техникалык мүчүлүштүктөрдү жана туура эмес аталыштарды да оңдоо керек. Иштин эксперименталдык бөлүгүнө тиешелүү методикалык отчеттор тиешелүү графага жайгаштырылышы керек.

8. Сунуштамалар: Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди даярдоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү. Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы бул кандидаттык диссертация боюнча жетектөөчү уюм катары 03.02.08 — экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар Мирзо Улукбек атындагы Өзбекстан Улуттук университетинин экология кафедрасын (700174, Өзбекстан Республикасы, Ташкент ш., университет көч. 4) сунуштоого болот.

Биринчи оппонент катары Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин «Инновациялык технологиялар» илимий-изилдөө институтунун директору, биология илимдеринин доктору Самиева Жыргал Токтогуловнаны (автореферат боюнча шифры - 03.02.08) сунуштайм.

Экинчи расмий оппонент катары изилдөөнүн проблемасына жакын эмгектери бар: Алмагро компаниясынын, регионалдык менеджери, биология илимдеринин кандидаты, Мамытов Азамат Мамасадыковичти (автореферат боюнча шифры – 03.00.16, 03.00.08) сунуш кылам.

9. Корутунду:

Авторефераттардын орус жана кыргыз тилдериндеги варианттары талапка жооп берип, так жана сапаттуу маалымат берет. Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темада жазылган кандидаттык диссертациясы баардык жагынан алып караганда Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясынын «Илимий

даражаларды ыйгаруу тартиби» жөнүндөгү жобосуна ылайык аткарылган.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 06.23.663 диссертациялык кеңешине 03.02.08 -экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темадагы диссертациясын кабыл алууну сунуш кылууга болот. Эксперт -б.и.д., проф. З.И. Сакбаева,

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперт б.и.д., доц. З. И. Сакбаеванын сын-пикирине жооп бериниз, урматтуу изденүүчү.

Изденүүчү: Эксперт б.и.д., доц. З.И. Сакбаеванын берген сын-пикири боюнча жумуш грамматикалык текшерүүдөн өттү. Диссертациянын актуалдуулугу толукталып так берилди. Диссертацияда тексттерде грамматикалык мүчүлүштүктөр жоюлду. Авторефераттын кыргыз тилиндеги вариантында да жогоруда диссертацияда көрсөтүлгөн кемчиликтер, грамматикалык каталар орус тилиндеги варианты салыштыруу менен оңдолду.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Сөз кийинки эксперт б.и.к. Н. К.Ташматовага берилет.

Н. К. Ташматова, б.и.к.: М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 06.23.663 диссертациялык кеңештин эксперти биология илимдеринин кандидаты, Ташматова Нурила Кубатовна 03.02.08-экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темадагы диссертациясына корутунду менен тааныштырды (корутунду тиркелет).

6. Айрым мүчүлүштүктөр: Диссертациялык иште, айрым катачылыктар кездешет:

1. Изилдөө методдорунун кеңири сүрөттөлүшү талап кылынышы мүмкүн. Мисалы, дарактардын шаар чөйрөсүнө тийгизген таасирин баалоо үчүн кандай конкреттүү ыкмалар колдонулган жана алардын “коргоочу” ролу кандай критерийлер менен бааланган.

2. Алынган маалыматтардын статистикалык иштетилиши канчалык ынандуу жана туура экендигине көңүл буруу зарыл. Бул көбүрөөк өнүккөн талдоо ыкмаларын же көбүрөөк үлгү өлчөмүн колдонуу зарыл болушу

мүмкүн.

3. Шаардын айлана-чөйрөсүн жакшыртууга парктардын катышуусунун экологиялык сапатына кандай таасир эте аларын так көрсөтүү маанилүү.

4. Эгерде иш айрым дарак түрлөрүн же конкреттүү шаар аймактарын гана караган болсо, анда бул ыкманын чектөөлөрү жана андан аркы изилдөөлөрдүн мүмкүн болгон багыттары белгилениши керек.

5. Корутундуда изилдөөнүн натыйжалары так жалпыланып, алынган маалыматтардын негизинде маанилүү корутундулар түзүлүшү керек.

Бирок, айтылган кемчиликтер иштин жалпы мазмунуна кедергисин тийгизбейт. Бул мүчүлүштүктөр диссертацияны аягына чыгарууга жана аны толук жана ынандыралык кылууга жардам берет.

7. Сунуштар: Диссертацияда жана авторефератта терминдерди ырааттуу колдонуу, кыргыз тилиндеги таблицалардагы жана схемалардагы каталарды ондоо керек. Жалпысынан, жумуш 03.02.08 – экология адистигине туура келет.

8. Сунуштамалар:

Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди даярдоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү. Кандидаттык диссертация боюнча жетектөөчү уюм катары 03.02.08 – экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар Мирзо Улукбек атындагы Өзбекстан Улуттук университетинин экология кафедрасын сунуштоого болот (700174, Өзбекстан Республикасы, Ташкент ш., университет көч. 4). Биринчи оппонент катары Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окуу бөлүмүнүн башчысы, биология илимдеринин доктору, доцент Сакбаева Зулфия Исраиловнаны (автореферат боюнча шифры - 03.02.08) сунуштайм. Экинчи расмий оппонент катары изилдөөнүн адистигине жакын: Алмагро компаниясынын регионалдык менеджери, биология илимдеринин кандидаты, Мамытов Азамат Мамасадыковичти (автореферат боюнча шифры – 03.00.16, 03.00.08) сунуш кылам.

9. Корутунду:

Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” аттуу темадагы диссертациялык иши, толук бүткөн иш катары кароого болот. Диссертациялык иште биринчи жолу илимий натыйжалардын аргументтүү жыйноо ыкмалары жасалган жана ишенимдүүлүгүн арттырат. Иштин жыйынтыктарын тармактык масштабта колдонууга болот.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 06.23.663 диссертациялык кеңешине 03.02.08 – экология адистиги

боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” аталышындагы диссертациялык ишти кабыл алууну сунуш кылам.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Изденүүчү, эксперт Н.К.Ташматованын айткан пикирине жооп бериңиз.

Изденүүчү: Диссертациялык жумуш боюнча эксперттин пикири боюнча кээ бир бөлүмдө айтылган маалыматтар башка бөлүмдө да кайталанып калган жерлерди толук карап чыктык. Корутундуда изилдөөнүн натыйжалары так жалпыланып, алынган маалыматтардын негизинде маанилүү корутундулар түзүлдү.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Кийинки эксперт б.и.к., доцент К. Б. Осмонбаеванын изденүүчү К.К.Маметованын диссертациялык жумушуна карата берилген сын-пикири менен тааныштыруу үчүн окумуштуу катчыга сөз берилет.

Окумуштуу катчы, б. и. к., доц. З. А. Тешебаева: Эксперт б.и.к., доц. К. Б. Осмонбаева жүйөөлүү себептерден улам келе албагандыгына байланыштуу, интернет мүмкүнчүлүгү жок болгондуктан, анын эксперттик корутундусун окуп коюуга уруксат этиңиздер. КРнын УАКнын жобосуна, талаптарына ылайык, эгерде эксперт оң корутунду берген болсо, эксперт катыша албай калган учурда окумуштуу катчы эксперттин корутундусун окуп берүүгө укугу бар, ошондуктан эксперттин сын-пикирине көңүлүңүздөрдү бурам (эксперттин корутундусу тиркелет).

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперт К. Б. Осмонбаеванын сын-пикирине жооп бериңиз, изденүүчү.

Изденүүчү: Иллюстрацияларды, графиктерди, таблицаларды жана башка визуалдык материалдардын сапатын жакшырттык. Диссертациянын айрым баптары бири-бири менен байланыштырдык. Баптардын биримдигин жана алардын ортосундагы логикалык байланышты жакшыртып ишти бирдиктүү кыла алдык. Диссертациялык жумуштун техникалык жана грамматикалык мүнөздөгү кемчиликтер ондолуп, каталар толугу менен жоюлду.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперттердин берген корутундуларына жана изденүүчүнүн жоопторуна суроо-пикирлер жок болсо, анда сөз илимий жетекчиси, а.-ч.и.д., профессор Шамшиев Бакытбек Нуркамбаровичке берилет.

Шамшиев Б. Н. а.-ч. и. д., профессор: Урматтуу, диссертациялык кеңештин төрагасы жана мүчөлөрү, изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” аталышындагы диссертациялык иши боюнча пикиримди айтууга уруксат этиңиздер.

боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” аталышындагы диссертациялык ишти кабыл алууну сунуш кылам.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Изденүүчү, эксперт Н.К.Ташматованын айткан пикирине жооп бериңиз.

Изденүүчү: Диссертациялык жумуш боюнча эксперттин пикири боюнча кээ бир бөлүмдө айтылган маалыматтар башка бөлүмдө да кайталанып калган жерлерди толук карап чыктык. Корутундуда изилдөөнүн натыйжалары так жалпыланып, алынган маалыматтардын негизинде маанилүү корутундулар түзүлдү.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Кийинки эксперт б.и.к., доцент К. Б. Осмонбаеванын изденүүчү К.К.Маметованын диссертациялык жумушуна карата берилген сын-пикири менен тааныштыруу үчүн окумуштуу катчыга сөз берилет.

Окумуштуу катчы, б. и. к., доц. З. А. Тешебаева: Эксперт б.и.к., доц. К. Б. Осмонбаева жүйөөлүү себептерден улам келе албагандыгына байланыштуу, интернет мүмкүнчүлүгү жок болгондуктан, анын эксперттик корутундусун окуп коюуга уруксат этиңиздер. КРнын УАКнын жобосуна, талаптарына ылайык, эгерде эксперт оң корутунду берген болсо, эксперт катыша албай калган учурда окумуштуу катчы эксперттин корутундусун окуп берүүгө укугу бар, ошондуктан эксперттин сын-пикирине көңүлүңүздөрдү бурам (эксперттин корутундусу тиркелет).

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперт К. Б. Осмонбаеванын сын-пикирине жооп бериңиз, изденүүчү.

Изденүүчү: Иллюстрацияларды, графиктерди, таблицаларды жана башка визуалдык материалдардын сапатын жакшырттык. Диссертациянын айрым баптары бири-бири менен байланыштырдык. Баптардын биримдигин жана алардын ортосундагы логикалык байланышты жакшыртып ишти бирдиктүү кыла алдык. Диссертациялык жумуштун техникалык жана грамматикалык мүнөздөгү кемчиликтер ондолуп, каталар толугу менен жоюлду.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперттердин берген корутундуларына жана изденүүчүнүн жоопторуна суроо-пикирлер жок болсо, анда сөз илимий жетекчиси, а.-ч.и.д., профессор Шамшиев Бакытбек Нуркамбаровичке берилет.

Шамшиев Б. Н. а.-ч. и. д., профессор: Урматтуу, диссертациялык кеңештин төрагасы жана мүчөлөрү, изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” аталышындагы диссертациялык иши боюнча пикиримди айтууга уруксат этиңиздер.

Бул жумуш 2020-2024-жылдан бери илимий изилдөө иштерин талыкпай жүргүзүп, бул теманын актуалдуу экендигин ар тараптан көрсөтө алды. Ош шаарындагы паркттардын абалы буга чейин изилденбеген, андыктан бул парктар уникалдуу болуп эсептелет. Бул изилдөө иштерин жүргүзүүдө, изденүүчү көпчүлүк маселелерди чечүүдө өзүнүн чыгармачыл, жаңычыл, жеке илимий иш жүргүзө ала турган, түрдүү маалымат булактары менен иш алып бара алган, теориялык билими терең, изденүүчү экендигин көрсөтө алды. Ошондой эле кээ бир берилген диссертациялык кеңештин мүчөлөрүнүн суроолору жасаган иштерине толуктоолорду берди. Диссертациялык жумушунда коюлган максаттарды жана милдеттерди корутунду жана сунуштарында өз оюн билдире алды. Диссертант көйгөйлөрдү туура көтөргөн жана аны изилдеген, кемчиликтерди туура коюлгандыгына жана аларды жоюуга иштелмелерди оңдоп чыга аларын көрсөттү. Биология илимдеринин кандидаты окмуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган К. К. Маметованын диссертациясын кабыл алууну сунуштайм.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, мен, илимий жетекчи катары изденүүчү К. К. Маметованын кандидаттык диссертациясы логикалык жактан аягына чыгып, илимий жактан толук жыйынтыкталган деп эсептейм жана диссертациялык кеңештин мүчөлөрүнөн 03.02.08-экология адистигинин шифри боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертациялык жумушту коргоого сунуштоону өтүнөм.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Илимий жетекчисине суроолор жок болсо анда талкууга өтөлү, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, кимде кандай ой-пикирлер бар?

Э. А. Смаилов а.-ч.и.д., профессор: Урматтуу диссертациялык кеңештин катышуучулары, негизинен бул диссертациялык иштин актуалдуулугу жогорку деңгээлде, жумуштун масштабдуулугу, көлөмдүүлүгү көрүнүп турат, чоң практикалык мааниге ээ. Менин айтар сунушум – авторефераттын орусча жана кыргызча варианттарында берилген таблицалардын кээ бир жерлерде дал келбей калган, ошол берилген таблицаларды авторефераттын орусча кыргызча варианттарына бирдей иретте тактап берилсе, жумушту коргоого сунуштаймын.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Сунушунузга ырахмат, Эльтар Абламетович. Онлайн катышуучуларда кандай пикирлер бар?

Уразгельдин Руслан Вилисович, б.и.д.: Урматтуу диссертациялык кеңештин катышуучулары, мен ойлом бул диссертациялык жумуш чындыгында жыйынтыкталган, жумушту коргоого сунуштайм. Анткени, диссертацияны коргоого чейин жумуштун грамматикалык, техникалык каталарын оңдоого убакыт бар, убакыттан пайдаланып жумуштун стилистикалык мүчүлүштүктөрдү жою менен бардык айтылган кемчиликтерди толук аткарууга убакыт бар деп ойлойм жана коргоого толугу менен сунуштайм.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, талкуу жыйынтыкталды. Анда, расмий оппоненттерди жана жетектөөчү мекемени бекитүүгө өтсөк.

Биздин урматтуу эксперттерден мындай сунуштар келип түштү.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы бул кандидаттык диссертация боюнча жетектөөчү уюм катары 03.02.08-экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар Мирзо Улукбек атындагы Өзбекстан Улуттук университетинин экология кафедрасын сунуштоого болот (700174, Өзбекстан Республикасы, Ташкент ш., университет көч. 4).

Биринчи оппонент катары Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окуу биология илимдеринин доктору, доцент Сакбаева Зулфия Исраиловнаны (автореферат боюнча шифры - 03.02.08) сунушталат.

Экинчи расмий оппонент катары изилдөөнүн адистигине жакын: Алмагро компаниясынын регионалдык менеджери, биология илимдеринин кандидаты, Мамытов Азамат Мамасадыковичти (автореферат боюнча шифры – 03.00.16, 03.00.08) сунуш кылам.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, сиздерде кандай ой-пикирлер бар, онлайн катышуучуларда кандай сунуштар бар?

Э.А.Смаилов., а.-ч.и.д.: Жетектөөчү мекеме адистиктери туура келген илимдин докторлору бар болсо, анда колдойбуз.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда коргоо датасын коелу.

Катышуучулар: 2025-жылдын 10-январь айына макулбуз.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда токтомдун долбооруна жана бүтүмүнө ачык добуш берүүгө өтөлү. Изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” темасында диссертациялык ишин коргоого уруксат берүүгө добуш берип койсоңуздар.

Добуш берүүгө диссертациялык кеңеште катышкан 14 мүчөсүнөн:

“Макул” – 14; “Каршы” – жок; “Калыс” – жок.

Талкуунун жыйынтыгы менен жалпы бүтүмгө макулдук берүү менен токтом кабыл алынды:

ТОКТОМ

1. Д 06.23.663 диссертациялык кеңеши 2024-жылдын 3-декабрындагы отурумунда изденүүчү Маметова Кызбурак Кожоевнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темадагы 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын карап чыгып, КР Президентине караштуу Улуттук

аттестациялык комиссиянын алдында жактоого уруксат берүү жөнүндө сунуш кылат.

2. Коргоо датасы 2025-жылдын 10-январына бекитүү менен:
- жетектөөчү мекеме катары 03.02.08-экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар Мирзо Улукбек атындагы Өзбекстан Улуттук университетинин экология кафедрасы (700174, Өзбекстан Республикасы, Ташкент ш., университет көч. 4);

- биринчи оппонент катары Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окуу бөлүмүнүн башчысы, биология илимдеринин доктору, доцент Сакбаева Зулфия Исраиловна дайындалсын, (автореферат боюнча шифры - 03.02.08) темага тиешелүү эмгектердин автору.

- экинчи расмий оппонент катары изилдөөнүн адистигине жакын: Алмагро компаниясынын регионалдык менеджери, биология илимдеринин кандидаты, Мамытов Азамат Мамасадыкович дайындалсын, (автореферат боюнча шифры – 03.00.16, 03.00.08) изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар.

3. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын алдында Маметова Кызбурак Кожоевнанын “Шаар чөйрөсүн стресстик факторлордун таасирлеринен коргоодо парктык бак-дарактардын экологиялык ролу” деген темадагы 03.02.08-экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын авторефератын чыгаруу, таркатуу жана Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын сайтына жайгаштыруу боюнча уруксат суралсын.

Д 06.23.663 диссертациялык кеңешинин
төраганын орун басары
б.и.д., профессордун м.а.

А.Тажобаев

Д 06.23.663 диссертациялык кеңешинин
окумуштуу катчысы, б.и.к., доцент

З. А. Тешебаева

Дата: 03.12.2024-ж.